

Άγγελος Τσακανίκας

Επίκουρος Καθηγητής ΕΜΠ, Επιστημονικός Συνεργάτης ΙΟΒΕ

Παρέμβαση στην ημερίδα της ΕΕΔΕ για την "Εταιρική Σχέση Δημόσιας Διοίκησης & Ιδιωτικής Πρωτοβουλίας"

27/2/2014

Είναι γεγονός ότι η συζήτηση για τον επαναπροσδιορισμό των σχέσεων κράτους και οικονομίας, καθώς και του καταμερισμού των λειτουργιών μεταξύ δημόσιας παρέμβασης και ιδιωτικής πρωτοβουλίας, έρχονται συστηματικά στο προσκήνιο του δημόσιου διαλόγου τα τελευταία 30 χρόνια τουλάχιστον. Ωστόσο όπως σε πολλά ζητήματα στην Ελλάδα, έχουμε και σε αυτή την περίπτωση την τάση να κινούμαστε στα δύο άκρα ενός «εκκρεμούς» μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, μεταξύ δηλαδή της ανάγκης για δημόσια παρέμβαση και της κινητοποίησης της ιδιωτικής επιχειρηματικής πρωτοβουλίας: κάποιες στιγμές επικρατούν οι απόψεις που θέλουν τα πάντα υπό τον έλεγχο του Κράτους, όχι απλώς σε όρους ρύθμισης, αλλά και σε όρους management. Κάποιες άλλες φορές η συζήτηση γίνεται απόλυτη από την άλλη πλευρά: το κράτος έχει αποτύχει παταγωδώς, δεν υπάρχει δυνατότητα αποδοτικής λειτουργίας του, επομένως είναι καλύτερα να χρησιμοποιηθούν οι δυνάμεις του ιδιωτικού τομέα για ένα αποτελεσματικότερο management. Τις περισσότερες φορές όμως μάλλον ξεχνάμε ότι πράγματι και ο δημόσιος τομέας πάσχει από παθογένειες – με κυριότερη την έλλειψη λογοδοσίας – αλλά και ο ιδιωτικός τομέας έχει επιδείξει ηχηρές αστοχίες και αποτυχίες.

Σε κάθε περίπτωση όμως η ιστορική πείρα δείχνει ότι τελικώς καμιά σύγχρονη οικονομία δεν μπορεί να λειτουργήσει χωρίς κάποιου είδους συντονιστική και ρυθμιστική δραστηριότητα του κράτους. Είναι, οι μορφές της δημόσιας παρέμβασης που εξελίσσονται και μεταβάλλονται διαχρονικά, που απαιτούν μια νέα κάθε φορά ισορροπία στη δυναμική των θεσμών και των αγορών, λαμβάνοντας υπόψη τις τρέχουσες κοινωνικοπολιτικές συγκρούσεις, σε συνδυασμό με μια σύνθετη διεργασία κοινωνικής μάθησης. (Καλογήρου, 2008)

Το μεγάλο ζητούμενο σήμερα – σε ένα περιβάλλον περιορισμένων οικονομικών πόρων - να εξετάσουμε πώς μπορούμε να εγκαθιδρύσουμε μία συμπληρωματική σχέση δημόσιου – ιδιωτικού τομέα. Οι λεγόμενες μεταρρυθμίσεις και στους δύο τομείς προβάλλονται ως απαραίτητες διορθώσεις – παρεμβάσεις ώστε να διορθώσουμε συστημικές αδυναμίες που δεν επιτρέπουν σήμερα αυτή η σχέση να λειτουργήσει αποτελεσματικά.

Επιτρέψτε μου όμως μία δεύτερη σκέψη στο ζήτημα των μεταρρυθμίσεων. Πολλές φορές οι μεταρρυθμίσεις και δη οι λεγόμενες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις τείνουν να εξελιχθούν σε ερμηνευτικό παράγοντα κάθε δυσκολίας που συναντούμε στην λειτουργία της οικονομίας:

Δεν πέφτουν οι τιμές...,λείπουν ρυθμιστικές παρεμβάσεις στις συνθήκες ανταγωνισμού σε διάφορους κλάδους,

Ανεβαίνουν τα κόστη..., λείπουν οι ρυθμιστικές παρεμβάσεις στην αγορά εργασίας, Λείπουν έσοδα, χρειαζόμαστε αναμόρφωση του φορολογικού μας μηχανισμού.

Προφανώς, θα συμφωνήσω και εγώ. Όμως οι μεταρρυθμίσεις ως πανάκεια φοβάμαι ότι δεν επαρκούν χωρίς προτεραιοποίηση και στοχευμένη δράση.

Αν διαβάσει κανείς κείμενα πολιτικής των τελευταίων 50 ετών, από τις παρεμβάσεις Βαρβαρέσσου τη δεκαετία του 50' έως τα προγράμματα οικονομικής ανασυγκρότησης που κατά καιρούς παρουσιάζονται από διάφορους θεσμούς παραγωγής οικονομικής πολιτικής, θα διαπιστώσει τις περισσότερες φορές κοινή φρασεολογία: γραφειοκρατικά προσκόμματα που εμποδίζουν την ιδιωτική πρωτοβουλία να «ανθίσει», βαρύ και δυσκίνητο κράτος, ανάγκη μεταρρυθμίσεων για βελτίωση της αποδοτικότητας, χρηματοδοτικά εμπόδια, ανάγκη προσέλκυσης επενδύσεων...

Με λίγα λόγια διαπιστώνει κανείς μια αέναη συζήτηση για τα ίδια θέματα και ιδιαίτερα για τα ζητήματα του Κράτους και της αποτελεσματικότητάς του. Ταυτόχρονα όμως η Ελλάδα έχει αλλάξει όλα αυτά τα χρόνια, το βιοτικό επίπεδο των πολιτών έχει βελτιωθεί, ενώ σταδιακά η Ελλάδα εισήλθε στις 35 πλουσιότερες χώρες του κόσμου. Πώς ερμηνεύεται αυτό; Απλώς ως νομοτελειακή εξέλιξη;

Αυτό το οποίο συμβαίνει προφανώς είναι ότι το περιεχόμενο των μεταρρυθμίσεων συνεχώς μεταβάλλεται. Σε μια οικονομία και ένα περιβάλλον διαρκώς εξελισσόμενο οι δομές διακυβέρνησης να μεν προσαρμόζονται με βάση μικρής ή μεγαλύτερης κλίμακας παρεμβάσεις που βελτιώνουν την αποδοτικότητα κάποιων λειτουργιών, αλλά ταυτόχρονα νέες ανάγκες δημιουργούν νέα περιβάλλοντα που οι υφιστάμενες δομές αδυνατούν να εξυπηρετήσουν αποτελεσματικά αν δεν μεταρρυθμιστούν.

Δεν υπάρχει τέλος δηλαδή στην ανάγκη μεταρρυθμίσεων και υπό αυτή την έννοια, απλώς οι εκάστοτε συνθήκες δημιουργούν περιόδους πύκνωσης των μεταρρυθμιστικών παρεμβάσεων ή αντίστοιχα χαλάρωσης μέχρις ότου, οι νέες συνθήκες να αναδείξουν τα νέα προβλήματα.

Την τελευταία περίοδο ζούμε πράγματι μία τέτοια στιγμή της ανάγκης πύκνωσης των μεταρρυθμιστικών παρεμβάσεων. Δυστυχώς την περίοδο της ευμάρειας υπήρχε ένας εφησυχασμός και μετάθεση επίλυσης των προβλημάτων, αφού η δημιουργία πλούτου επιτυγχανόταν με διάφορους τρόπους και πηγές. Πολλοί απέκτησαν πόρους και μέσα ώστε να αντιμετωπίσουν τα ελαττώματα του οικονομικού και κοινωνικού συστήματος (Καζάκος 2010). Η αύξηση των εισοδημάτων και των προσόδων, η αύξηση της περιουσιακής αξίας των πολιτών άμβλυσε το βάρος της διαφθοράς π.χ των δημόσιων υπηρεσιών. Αυτό ο εφησυχασμός συμβαίνει όμως παντού: Η Γερμανία, οι σκανδιναβικές χώρες, η Βρετανία βίωσαν μια έντονη μεταρρυθμιστική περίοδο όταν βρίσκονταν σε συνθήκες κρίσης και αδυναμίας δημιουργίας πλούτου. Άρα κατά μία έννοια η οικονομική κρίση είναι καταλύτης αλλαγών και η αβελτηρία κατά την περίοδο της ευμάρειας δεν συνιστά αποκλειστικά ελληνική ιδιαιτερότητα.

Δυστυχώς, όμως ταυτόχρονα ενώ χρειάζεσαι πόρους για να προσφέρεις κάποιες μεταβατικές περιόδους στους θιγόμενους, είναι αυτή ακριβώς η στιγμή που δεν τους διαθέτεις. Και αυτό αυξάνει το βαθμό δυσκολίας στην υλοποίηση.

Ένα άλλο πρόβλημα των μεταρρυθμίσεων, ειδικά αυτών που αφορούν στη Δημόσια Διοίκηση είναι ότι το κόστος είναι άμεσο, στοχευμένο σε συγκεκριμένες ομάδες συμφερόντων, ενώ το όφελος είναι μεσοπρόθεσμο και διαχέεται ασαφώς στο κοινωνικό σύνολο. Έτσι οι θιγόμενοι έχουν και τα κίνητρα και το ενδιαφέρον να ανεβάσουν την ένταση της αντίδρασής τους, τα media να προσφέρουν τις μεγαφωνικές διαστάσεις που χρειάζονται για να ακουστούν τα «δίκαια αιτήματά τους» που τελικά κανένας χλιαρός υποστηρικτής της αλλαγής δεν θα μπορέσει να υπεραντισταθμίσει, όπως έλεγε και ο Μακιαβέλι, 500 χρόνια πριν.

Ένα από τα προβλήματα όμως που θα ήθελα να επισημάνω είναι ότι κατατέθηκε μια ευρεία λίστα με μεταρρυθμίσεις, οι προτεραιότητες ήταν μάλλον μπερδεμένες, με ανισοβαρείς παρεμβάσεις: η ανάγκη ηλεκτρονικής συνταγογράφησης που συνιστά βασική τομή τόσο ως προς τον έλεγχο του κόστους και της προκλητής ζήτησης, αλλά και ως χρήσιμη καταγραφή για το σχεδιασμό φαρμακευτικής πολιτικής βρισκόταν στην ίδια λίστα των προαπαιτούμενων με τις άδειες ταξί στην Αθήνα, μπερδεύοντας την ανάγκη φορολογικού ελέγχου στις μεταβιβάσεις αδειών με τη λειτουργία μιας ανταγωνιστικής αγοράς.

Ταυτόχρονα τα προτεινόμενα μέτρα αγνοούσαν βασικά χαρακτηριστικά του ελληνικού συστήματος διοίκησης, καθώς σε ορισμένες περιπτώσεις, είναι βέβαιο – και υπάρχει πλούσια βιβλιογραφία σε αυτό - ότι πολύ πιο οργανωμένα κράτη από το ελληνικό θα δυσκολεύονταν να υλοποιήσουν αυτό το εύρος των προτεινόμενων παρεμβάσεων.

Μέρος της αδύναμης μεταρρυθμιστικής επίδοσης είναι σίγουρα η απουσία της ελληνικής ιδιοκτησίας τους (ownership). Μέχρι σήμερα, ο δημόσιος διάλογος κυριαρχείται από την πίεση των δανειστών για μεταρρυθμίσεις, οι οποίες επιβάλλονται από το εξωτερικό σε μεγάλο βαθμό χωρίς τη συνεισφορά της ελληνικής πλευράς στους όρους και το περιεχόμενό τους. Αποτέλεσμα είναι να δηλητηριάζεται ο ίδιος ο στόχος των απαραίτητων για τη χώρα αλλαγών. Είναι σαφές ότι στο εφαρμοζόμενο πρόγραμμα υπάρχουν ιδεοληπτικές προσεγγίσεις σε πολλά ζητήματα και αστοχίες, οι οποίες όμως θα μπορούσαν να διαφοροποιηθούν αν εμφανίζονταν διαφορετικές με πειστικό τρόπο προσεγγίσεις από την ελληνική πλευρά.

Η κατάσταση αυτή πρέπει να αλλάξει. Η ιδιοκτησία επιλεγμένων και τεκμηριωμένων παρεμβάσεων πρέπει να αγκαλιαστεί από την ελληνική κυβέρνηση ώστε να μπορέσει να προσανατολίσει όλες τις διαθέσιμες δυνάμεις και να ενεργοποιήσει ευρύτερες κοινωνικές δυνάμεις. Η κοινωνία δεν έχει πάντα το δυναμισμό να επιβάλλει συγκεκριμένες κατευθύνσεις ή να εμφανίζεται επαρκώς συναινετική σε δύσκολες και κοστοβόρες για κάποιους μεταρρυθμίσεις. Γι' αυτό και είναι κεντρικός ο ρόλος της εφαρμοζόμενης πολιτικής, η οποία πρέπει να αναπληρώσει τις όποιες ανεπάρκειες των κοινωνικών δυνάμεων και να προσφέρει την απαιτούμενη ηγετική ώθηση, η οποία ήταν ελλειμματική μέχρι σήμερα.

Ταυτόχρονα όμως είναι κρίσιμη η επιλογή παρεμβάσεων και η προτεραιοποίηση των μεταρρυθμίσεων.

Η επόμενη μέρα

Σήμερα αναζητούμε τρόπους να επανεκκινήσουμε την οικονομία μας και να δημιουργήσουμε ένα νέο κύμα μεγέθυνσης, υπό το φόβο του στασιμοπληθωρισμού και της νωθρής ανάπτυξης ή στασιμότητας για πολλά χρόνια. Γιατί μη γελιόμαστε, δεν υπάρχει αέναη μεγέθυνση, απλώς πρέπει να εξασφαλίσουμε όσο το δυνατόν μεγαλύτερα διαστήματα μεγέθυνσης και μικρότερα διαστήματα ύφεσης.

Η αλλαγή του αναπτυξιακού προτύπου επανέρχεται έτσι ως στόχος υψηλής προτεραιότητας της οικονομικής πολιτικής, προκειμένου η χώρα να αντεπεξέλθει στις σύγχρονες απαιτήσεις της παγκοσμιοποιημένης πλέον οικονομίας και να σταθεί με αξιώσεις στο διεθνές περιβάλλον σχετικά περισσότερο ως παραγωγός - κατά προτίμηση προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας-και σχετικά λιγότερο ως απλός καταναλωτής.

Η αναπτυξιακή επιλογή της χώρας πρέπει να είναι να αποτρέψει μια συνεχή «κούρσα προς τα κάτω» που βασίζει την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας αποκλειστικά στη δραστική μείωση του κόστους εργασίας, επιλογή που είναι μυωπική και αδιέξοδη: σε ένα παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, πάντα θα υπάρχει ένας τόπος που το κόστος εργασίας, αλλά και των άλλων συντελεστών παραγωγής θα είναι μικρότερο. Η επιλογή η Ελλάδα να μετατραπεί σε χώρα χαμηλού κόστους και ανειδίκευτης εργασίας, δεν είναι κοινωνικά και ιστορικά αποδεκτή, καθώς αγνοεί το θεσμικό, εκπαιδευτικό, κοινωνικό επίπεδο που έχει κατακτήσει η χώρα, ακόμα και αν αυτό δεν είναι αντίστοιχο των πιο προηγμένων οικονομιών του κόσμου.

Τρεις είναι οι βασικές πυλώνες του νέου αναπτυξιακού προτύπου της χώρας:

1. Η ταυτόχρονη ενίσχυση της εξωστρέφειας της ελληνικής οικονομίας και η σταδιακή υποκατάσταση μέρους των εισαγωγών, έτσι ώστε ο εξωτερικός τομέας της οικονομίας να μετατραπεί από πηγή σημαντικής απώλειας εισοδήματος για τους κατοίκους της χώρας, σε πηγή δημιουργίας εισοδήματος.
2. Η προσέλκυση παραγωγικών επενδύσεων και όχι απλώς χρηματιστηριακών ή μετοχικών τοποθετήσεων. Πράγματι η γενική αύξηση των επενδύσεων μπορεί να συμβάλλει στην ανάσχεση της ύφεσης και στην επίτευξη οικονομικής ανάκαμψης. Προκειμένου όμως η τονωτική επίδρασή τους να είναι μακροχρόνια και ισχυρή, θα πρέπει να έχουν πρωτίστως άμεσα παραγωγικό χαρακτήρα. Αναζητούμε δηλαδή επενδύσεις κυρίως μεταποιητικού χαρακτήρα, οι οποίες επιτρέπουν/χρηματοδοτούν/προωθούν την ανάπτυξη σειράς δραστηριοτήτων στον τομέα των υπηρεσιών.
3. Η χρηματοδότηση της ελληνικής οικονομίας, αξιοποιώντας κάθε δυνατό χρηματοδοτικό πόρο και εργαλείο το οποίο διαθέτουμε αυτή τη στιγμή, ή μπορούμε να διεκδικήσουμε μεσοπρόθεσμα. Είναι σημαντικό η χρηματοδότηση

αυτή να έχει πολυθεματικό χαρακτήρα και να αξιοποιεί μηχανισμούς και εργαλεία πέρα από το Ε.Σ.Π.Α. ή το Σ.Ε.Σ..

Από τα παραπάνω γίνεται σαφές ότι αναζητούμε την ισχυροποίηση της χώρας όχι απλώς σε όρους ισοζυγίου συναλλαγών, αλλά την ανάδειξή της ως:

- i) πόλο έλξης και διατήρησης ανθρώπινου κεφαλαίου υψηλής εξειδίκευσης σε επιστημονικό και επιχειρηματικό επίπεδο, και
- ii) πόλο έλξης επενδύσεων, σε ένα ανοδικό σπирάλ ύπαρξης ειδικευμένου στελεχιακού δυναμικού, καλού επενδυτικού κλίματος, καλού φυσικού κλίματος και καλών υποδομών.

Οι βασικές αρχές του νέου αναπτυξιακού προτύπου πρέπει να είναι:

- Η παραγωγή, η διάχυση και η αξιοποίηση της γνώσης παντού και για όλους. Αυτή η επιλογή συγκροτεί το απαραίτητο υπόβαθρο για να σταθεί η ελληνική οικονομία και η ελληνική επιχειρηματικότητα στον εντεινόμενο νέο διεθνή καταμερισμό εργασίας σε συνθήκες αυξανόμενης παγκοσμιοποίησης.
- Η προώθηση της επιχειρηματικότητας εντάσεως γνώσης. Αυτή αποτελεί έναν αναγκαίο μηχανισμό για την αποτελεσματική αξιοποίηση και μετατροπή της «οικονομικά χρήσιμης» γνώσης σε διατηρήσιμη και διεθνώς ανταγωνιστική οικονομική δραστηριότητα, για τον εμπλουτισμό, την ανανέωση και την αναβάθμιση του επιχειρηματικού ιστού της ελληνικής οικονομίας και για τη δημιουργία νέων ποιοτικών θέσεων εργασίας. Η απλή ποσοτική ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, με νέες επιχειρήσεις που απλώς αναπαράγουν το υφιστάμενο παραγωγικό σύστημα, μπορεί να δώσει λύσεις σε αυτοαπασχολούμενους βραχυπρόθεσμα, αλλά πρακτικά το πολλαπλασιαστικό τους αποτέλεσμα στην οικονομία είναι φτωχό.
- Η ανάπτυξη, η ενεργοποίηση και η κατάλληλη οργάνωση και διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού. Παρά τις όποιες υστερήσεις το διαθέσιμο ανθρώπινο κεφάλαιο στην Ελλάδα είναι ικανοποιητικό και αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την αποτελεσματική και αποδοτική παραγωγή, τη διάχυση και αξιοποίηση της γνώσης. Χωρίς την παράλληλη ενεργοποίηση και διαχείριση του ανθρώπινου παράγοντα, η επένδυση στη γνώση και την τεχνολογία δεν μπορεί να αποφέρει τα αναμενόμενα οφέλη παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας.
- Η λειτουργική αξιοποίηση των ΤΠΕ στις επιχειρήσεις, στη δημόσια διοίκηση, στην αυτοδιοίκηση, στον πολιτισμό κ.ά. ώστε να ωφεληθούμε σε όρους παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας που προκύπτουν από την ευρύτερη υιοθέτηση αυτών των τεχνολογιών.
- Η στενότερη συνεργασία επιχειρήσεων και πανεπιστημίων/ερευνητικών κέντρων σε όρους: α) εμπορικής αξιοποίησης της ερευνητικής εργασίας που διεξάγεται σε αυτά, β) επίλυσης συγκεκριμένων προβλημάτων εφαρμοσμένης έρευνας, που

λόγω μεγέθους η μέση ελληνική επιχείρηση δεν μπορεί να διαχειριστεί, γ) προετοιμασίας του ανθρώπινου κεφαλαίου.

- Η διαχείριση των χασμάτων (κοινωνικών, περιφερειακών, εκπαιδευτικών) που θα δημιουργήσει αυτός ο μετασχηματισμός. Δεν είναι εύκολο να μεταφερθεί ένα τμήμα του ανθρώπινου δυναμικού από φθίνοντες κλάδους σε κλάδους εξωστρεφείς, καθώς είναι βέβαιο ότι υπάρχουν τμήματα του πληθυσμού που δεν μπορούν να παρακολουθήσουν αυτές τις αλλαγές. Αυτό σημαίνει όμως ότι απαιτείται η ανεύρεση πρόσθετων χρηματικών πόρων για τη διευθέτηση και άμβλυση αυτών των χασμάτων.

Για την επιτυχή υλοποίηση μιας στρατηγικής που έχει ως επίκεντρο τη γνώση, απαραίτητη προϋπόθεση είναι ο μετασχηματισμός του κράτους σε ένα «ευφυές αναπτυξιακό υποκείμενο» με αποδοτικότερο σύστημα διαχείρισης πόρων. Ενδεικτικές δημόσιες παρεμβάσεις μεταρρυθμιστικού χαρακτήρα είναι αναγκαία στους ακόλουθους τομείς:

- Στον εκσυγχρονισμό της δημόσιας διοίκησης, με υιοθέτηση νέων τεχνολογιών και αναβαθμισμένες ευρυζωνικές υποδομές. Η συνεργασία δημόσιων και ιδιωτικών επενδύσεων σε υποδομές είναι απαραίτητες ώστε να μην περιοριστεί η παρουσία τους σε περιοχές προσοδοφόρες για τον επιχειρηματικό τομέα. Μην ξεχνάμε ότι οι ευρυζωνικές υποδομές που θα μπορούσαν να βελτιώσουν την παραγωγικότητα και την ανταγωνιστικότητα των υφιστάμενων και των δυνητικών εγχώριων αλλά και διεθνών επιχειρήσεων και να αποτελέσουν προσδιοριστικό παράγοντα επιλογής των επενδυτών για τη χώρα
- Η επίλυση του χωροταξικού ζητήματος και των χρήσεων γης με θέσπιση γενικών πολεοδομικών και περιβαλλοντικών κανονισμών για τους όρους και τις προϋποθέσεις χωροθέτησης επιχειρηματικών δραστηριοτήτων με ισχύ στο σύνολο της χώρας, και επιτάχυνση του κτηματολογίου και των δασικών χαρτών
- Η τυποποίηση των διαδικασιών που σχετίζονται με τις συναρμοδιότητες και η υιοθέτηση ενδεχομένως λογικής κάθετου project management ανά επένδυση, η ξεχωριστή αντιμετώπιση μεγάλων επενδύσεων, με ορισμό στρατηγικού υπευθύνου από την πλευρά της πολιτείας
- Η αναβάθμιση του δημοσίου συστήματος εκπαίδευσης, ώστε να μετασχηματισθεί σε ένα φορέα αλλαγής προς την οικονομία και την κοινωνία της γνώσης και να μην υποβαθμισθεί σε ένα σύστημα απλής πιστοποίησης τίτλων. Θυμηθείτε ότι υπάρχει ανάγκη «μεταφοράς» χιλιάδων εργαζόμενους (περίπου το 10% του εργατικού δυναμικού) από κλάδους μη εμπορεύσιμων προϊόντων και υπηρεσιών σε εξωστρεφείς κλάδους
- Η αναβάθμιση του συστήματος έρευνας και καινοτομίας με παρεμβάσεις τόσο στην πλευρά της προσφοράς όσο και της ζήτησης για έρευνα και γνώση [συστηματική προσέλκυση ιδιωτικών πόρων για χορηγίες, υποτροφίες που συνδέονται με την ερευνητική δραστηριότητα, καθιέρωση ενός μόνιμου εθνικού προγράμματος έρευνας, μεσοπρόθεσμη στήριξη (3 έως 5 ετών) μετά

από διαδικασία αξιολόγησης ερευνητικών ομάδων, διασύνδεση της ερευνητικής και καινοτομικής δραστηριότητας με τις λειτουργικές και αναπτυξιακές ανάγκες του δημοσίου τομέα), προσέλκυση ελλήνων και ξένων ερευνητών από τον διεθνή χώρο για να συνεργασθούν για συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα με ελληνικές ερευνητικές ομάδες],

- Στην αξιοποίηση του ρόλου του κράτους ως αγοραστή και διαμορφωτή προτύπων στην υγεία, την εκπαίδευση, το περιβάλλον, την ενέργεια, την αξιοποίηση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών κ.α.
- Στην κάλυψη νέων απαιτήσεων ρύθμισης που ανακύπτουν από την ανάπτυξη και τη διάδοση των νέων τεχνολογιών (βιοτεχνολογία, τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών κ.α.).
- Ειδικά για την πραγματοποίηση επενδύσεων δημόσιου χαρακτήρα σχετικά μεγάλης κλίμακας που είναι απαραίτητες για τη μετάβαση στο νέο αναπτυξιακό πρότυπο (πχ. κατασκευή ΧΥΤΑ – ΧΥΤΥ στην περιβαλλοντική βιομηχανία, εκσυγχρονισμός λιμανιών, κατασκευή εμπορευματικών σταθμών στον κλάδο της ποντοπόρου ναυτιλίας) μπορούν να αξιοποιηθούν ΣΔΙΤ ή μια περισσότερο ευέλικτη χρήση των συμβάσεων παραχώρησης υποδομών (οδικοί άξονες, αεροδρόμια, λιμένες, μαρίνες), π.χ. με χρονική επέκταση των υπαρχουσών συμβάσεων.

Τέλος αξίζει να σημειωθεί ότι η σωρευτική συρρίκνωση της οικονομίας κατά τα ¼ στο τέλος του 2013 έχει δημιουργήσει-εκτός των άλλων-συνθήκες κόπωσης στην οικονομία και στην κοινωνία. Αποτέλεσμα είναι να πληθαίνουν οι φωνές για «πυροσβεστικές» επεμβάσεις βραχυπρόθεσμου χαρακτήρα οι οποίες να ανακουφίσουν ομάδες πληθυσμού και να τονώσουν την οικονομική δραστηριότητα. Αν και κατανοητές ως ένα βαθμό, πρέπει να είναι σαφές ότι οι ενέργειες αυτές δεν συνεισφέρουν στη δημιουργία συνθηκών βιώσιμης ανάπτυξης. Επιλογές δηλαδή που ενδεχομένως να έχουν ένα βραχυπρόθεσμο όφελος, δεν είναι απαραίτητο ότι συνιστούν μέρος μιας μεσοπρόθεσμης στρατηγικής.

Και μια κουβέντα για το επιχειρηματικό / παραγωγικό σύστημα της χώρας. Βασικό ρόλο στην αναβάθμιση της οικονομίας παίζουν οι επιχειρήσεις, οι οποίες πράγματι λειτουργούν σε περιβάλλον που επηρεάζεται σε μεγάλο ακόμα βαθμό από το κράτος. Η ύπαρξη του κατάλληλου θεσμικού πλαισίου και η λήψη των απαραίτητων μέτρων για την υποστήριξη της υπάρχουσας επιχειρηματικής δραστηριότητας, όπως και για την προώθηση της νέας επιχειρηματικότητας μπορεί να επιδράσουν αμφότερες καταλυτικά στην πορεία του επιχειρηματικού τομέα της χώρας.

Σε πρόσφατη έρευνα που διεξήχθη στις 2000 μεγαλύτερες επιχειρήσεις της χώρας από το IOBE, το Εργαστήριο Βιομηχανικής και Ενεργειακής Οικονομίας του ΕΜΠ για λογαριασμό του ΣΕΒ έγινε προσπάθεια να αναδειχθεί η στρατηγική ταυτότητα αυτού του τμήματος των επιχειρήσεων της χώρας. Από τα αποτελέσματα τεκμηριώθηκαν ότι:

- Οι επιχειρήσεις που ανθίστανται στην κρίση είναι αυτές που κατόρθωσαν να υποκαταστήσουν απώλειες στη εσωτερική αγορά με εξωτερική ζήτηση. Όμως

αυτό το πέτυχαν κυρίως οι επιχειρήσεις που είχαν ήδη δραστηριοποιηθεί στις διεθνείς αγορές. Δεν είναι εύκολο δηλαδή να μετατραπεί μια επιχείρηση που είναι προσανατολισμένη στην εσωτερική αγορά σε εξαγωγική σε βραχυπρόθεσμο ορίζοντα.

- Η καινοτομία συνδέεται θετικά με τις εξαγωγές: χωρίς έμφαση στην ποιότητα και στη διαρκή αναβάθμιση των προϊόντων/υπηρεσιών δεν είναι δυνατό να διατηρηθούν μεσοπρόθεσμα τα όποια μερίδια αγοράς και οι αντίστοιχοι πελάτες.
- Βασική προϋπόθεση όμως για να μπορέσουν οι επιχειρήσεις να καινοτομήσουν και να εξάγουν, είναι να διαθέτουν αυξημένες τεχνολογικές ικανότητες. Αυτό σημαίνει να είναι σε θέση να ανταποκριθούν σε μεταβολές της ζήτησης, να έχουν επενδύσει στον τεχνολογικό τους εκσυγχρονισμό, αλλά και να συνεργάζονται με προμηθευτές, πελάτες, ακόμα και ανταγωνιστές. Οι επιχειρήσεις που το πραγματοποιούν αυτό σε μεγαλύτερο βαθμό από τις υπόλοιπες, είναι και οι πιο επιτυχημένες.
- Καλώς ή κακώς το μέγεθος είναι καθοριστικό: οι μεγαλύτερες έχουν καλύτερες επιδόσεις σε οικονομικό και τεχνολογικό επίπεδο, αλλά και σε όρους ποιότητας ανθρώπινου δυναμικού. Αυτό με τη σειρά του σημαίνει ότι με δεδομένο το πολύ μικρό μέσο μέγεθος της ελληνικής επιχείρησης, οι προσπάθειες για συνέργειες και συνεργασίες είναι απαραίτητες για να επιτευχθούν οι απαιτούμενες οικονομίες κλίμακας που θα εξυπηρετήσουν τους επιχειρηματικούς και τελικά εθνικούς στόχους

Δυστυχώς το επιχειρηματικό / παραγωγικό σύστημα της χώρας πρέπει – εκτός από τη συνήθη επίκληση του κράτους ως εμποδίου ανάπτυξης - να φροντίσει να υπηρετήσει τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της χώρας (είτε μέσω εξαγωγών, είτε μέσω υποκατάστασης εισαγωγών). Πολλά επιτυχημένα παραδείγματα επιχειρήσεων που εδρεύουν στη χώρα μας φανερώνουν ότι παρά αυτό το δύστροπο και γραφειοκρατικό κράτος, αυτοί που επενδύουν στη γνώση και την καινοτομία, κατορθώνουν να υπερκεράσουν τα όποια προβλήματα.